

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Płk prof. dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK
Ppłk dr Stanisław ŚWIĘCICKI

WSPÓŁDZIAŁANIE WOJSK OPERACYJNYCH Z WOJSKAMI OBRONY TERYTORIALNEJ (OPÓR-1)

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
~~S/3831~~

05-003831-002-0

WARSZAWA

688880

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

płk prof. dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK

ppłk dr Stanisław ŚWIĘCICKI

**WSPÓLDZIAŁANIE WOJSK OPERACYJNYCH
Z WOJSKAMI OBRONY TERYTORIALNEJ
(OPÓR-1)**

WARSZAWA

1998

RECENZENT

ppłk prof. dr hab. Bogdan SZULC

Skład komputerowy i redakcja techniczna:

ppłk dr Zbigniew MAZUREK

mgr Dorota PIÓRKOWSKA

Marzenna WOŁEJSZO

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
1. PROBLEMATYKA PRACY I PROCEDURA BADAWCZA	7
2. PRZYGOTOWANIE WSPÓLDZIAŁANIA WOJSK OPERACYJNYCH Z JEDNOSTKAMI OBRONY TERYTORIALNEJ	12
2.1. ISTOTA I CEL WSPÓLDZIAŁANIA.....	13
2.2. ZASADY I TREŚĆ WSPÓLDZIAŁANIA	23
3. OBSZARY WSPÓLDZIAŁANIA PODCZAS REALIZACJI ZADAŃ OPERACYJNYCH I TAKTYCZNYCH.	27
3.1. SPECYFIKA ORGANIZOWANIA WSPÓLDZIAŁANIA.....	31
ZAKOŃCZENIE	41
BIBLIOGRAFIA	46
ZAŁĄCZNIK.....	51

WSTĘP

Stale zwiększająca się dysproporcja między siłami a obszarem ich działania oraz zmniejszający się czas reakcji na wydarzenia pola walki pozwala przypuszczać, że w przyszłych działaniach bojowych obserwować będziemy duży dynamizm walk, bitew i operacji oraz podejmowanie działań ukierunkowanych na stworzenie wojskom operacyjnym najkorzystniejszych warunków rozstrzygnięcia problemów pola walki (bitwy). W ślad za tym coraz częściej dostrzega się wojska obrony terytorialnej (OT) jako liczącego się partnera lądowych wojsk operacyjnych. Wojska OT mogą bowiem odciążyć inne rodzaje wojsk i sił zbrojnych od realizacji zadań drugoplanowych. Ten rodzaj wojsk może być także istotnym elementem każdego systemu walki (operacji). Nieodzowne jest jednak poprawne rozstrzygnięcie złożonych kwestii współdziałania. Dlatego przedmiotem podjętych badań jest współdziałanie operacyjnych wojsk lądowych z ogólnowojskowymi związkami taktycznymi, oddziałami i pododdziałami obrony terytorialnej podczas ewentualnych działań na obszarze kraju.

Praca zawiera wyniki badań nad wspólną walką wojsk lądowych (operacyjnych i obrony terytorialnej) w różnych sytuacjach pola walki i bez wyraźnego określenia przeciwnika.

W układzie formalnym problematykę współdziałania komponentów systemu działań taktycznych i operacyjnych podczas wspólnej walki (bitwy) rozstrzygano przez pryzmat możliwości (realności) osiągnięcia założonych celów i wykonania zadań. Wyniki badań przeprowadzonych w Akademii Obrony Narodowej przedstawiono w trzech rozdziałach.

W pierwszym rozdziale zawarto ogólną charakterystykę przyjętej konstrukcji pracy. Ukazano problematykę i procedurę podjętych badań.

Rozdział drugi traktuje o przygotowaniu współdziałania wojsk operacyjnych z jednostkami obrony terytorialnej. Po rozważaniach teoretycznych dotyczących istoty i celu współdziałania oraz jego zasad i treści przedstawiono możliwe sposoby osiągnięcia zakładanych celów.

To jest też główną treścią rozdziału trzeciego. Możliwe są tu obszary współdziałania wojsk operacyjnych z wojskami OT podczas realizacji zadań operacyjnych i taktycznych. Prezentowane tam rozwiązania stanowią jednocześnie zbiór postulatów zmierzających do zwiększenia efektów współdziałania.

Rozprawę kończy synteza wyników badań i nakreślenie kierunków dalszego kształtowania się problematyki współdziałania wojsk operacyjnych z wojskami obrony terytorialnej

Istotny wpływ na kształt pracy wywarła możliwość skonfrontowania wyników badań z opiniami oficerów - specjalistów Zarządu Obrony Terytorialnej Sztabu Generalnego, okręgów wojskowych, R/W/SzW, brygad

zmechanizowanych, pancernych i obrony terytorialnej oraz nauczycieli akademickich. Owocne były również seminaria doktoranckie i szkolenia katedralne. Podczas tych spotkań doświadczeni pracownicy naukowo-dydaktyczni Akademii Obrony Narodowej przekazali wiele wartościowych uwag, spostrzeżeń i sugestii, które rzutowały na wzbogacenie materiału badawczego.

1. PROBLEMATYKA PRACY I PROCEDURA BADAWCZA

Wyniki dotychczas prowadzonych prac dowodzą między innymi, że w najbliższych latach decydujący wpływ na model walki wojsk lądowych wywierać będzie powszechne wprowadzanie do wojsk lądowych, nowoczesnych generacji sprzętu bojowego. Masowe użycie na przyszłym polu walki śmigłowców, broni precyzyjnej i środków oddziaływania elektronicznego, powodować będzie stopniowe przekształcanie się działań lądowych w powietrzno-lądowe i ogniowo-elektroniczne. Stałe powiększanie się zasięgu działania wojsk lądowych, umożliwi równoczesne ich oddziaływanie ogniem i wojskami na przednią linię obrony oraz obiekty i rubieże położone w głębi. Konsekwencją tego może być, jak wynika z doświadczeń wojny w Zatoce Perskiej, sparaliżowanie systemu obrony, tworzenie dodatkowych ognisk walki i wytworzenie warunków bardzo szybkiego rozwijania operacji zaczepnej.

Od lat jednym z podstawowych wymogów zapewnienia trwałości przyszłej obrony, jest jej odporność na uderzenia zgrupowań powietrzno-manewrowych przeciwnika. Konflikty lokalne ostatnich lat dowodzą, że zwartości systemu obrony, w obecnych warunkach, nie zapewni już tylko obrona przed atakiem naziemnym i środkami powietrznymi. Niezbędny jest jeszcze sprawny system zwalczania desantów powietrznych, które na

trwale wpisały się w ugrupowanie nacierającego, stały się czynnikiem dynamizującym działania zaczepne.

Tymczasem wojska operacyjne korpusu /okręgu wojskowego/, w obecnym ich kształcie, nie są w stanie samodzielnie udźwignąć ogromu zadań związanych z przestrzenną obroną rozległego obszaru odpowiedzialności. Są one jeszcze bardziej złożone podczas wykonywania zwrotów zaczepnych i przechodzenia do przeciwnatarcia oraz jego rozwijania.

Procesy związane z restrukturyzacją naszych sił zbrojnych oraz pojawienie się w strukturze wojsk lądowych nowego rodzaju wojsk - jednostek obrony terytorialnej, wymuszają potrzebę odmiennego spojrzenia na założenia wspólnych działań. Istnieje zatem konieczność uzupełnienia wysiłku wojsk operacyjnych korpusu, działaniami masowej terytorialnej formacji zbrojnej. Użycie tych wojsk pozwoli formacjom powietrznomanewrowym, zmechanizowanym i pancernym związkom taktycznym i oddziałom skupić wysiłek na rozstrzygających kierunkach. Jednak wykonywanie zadań w tym samym obszarze przez tak odmiennie rodzaje wojsk lądowych, rodzi potrzebę precyzyjnego podziału zakresu zadań, określenia zasad koordynowania ich wysiłku oraz sposobów wspólnego zwalczania poszczególnych elementów ugrupowania przeciwnika.

Na potrzebę podjęcia szerokich badań nad problematyką współdziałania wskazuje również stan wiedzy teoretycznej. Jak dotychczas na temat wspólnych działań wojsk operacyjnych i OT opublikowano niewiele prac.

Dodatkowo, część z nich zdezaktualizowała się. Niejednokrotnie proponowane rozwiązania nie w pełni przystają do aktualnego modelu operacji obronnej (zaczepnej).

Doświadczenia z najnowszych konfliktów zbrojnych dowodzą, że strona nie będąca w stanie zorganizować skutecznego współdziałania zazwyczaj przegrywała. Wszystko to oraz stan teorii wskazuje na potrzebę podjęcia badań nad tą problematyką. Taki stan rzeczy spowodował, że głównym **celem badań** zaprezentowanych w niniejszej rozprawie stało się **opracowanie naukowo uzasadnionej teorii wspólnych działań operacyjnych wojsk lądowych z jednostkami obrony terytorialnej**.

Na podstawie tak określonego celu pracy, autorzy sformułowali **problem badawczy** sprowadzający się do pytania: **jak wojska korpusu powinny współdziałać z jednostkami obrony terytorialnej, aby osiągnąć założony cel działań operacyjnych (taktycznych)**.

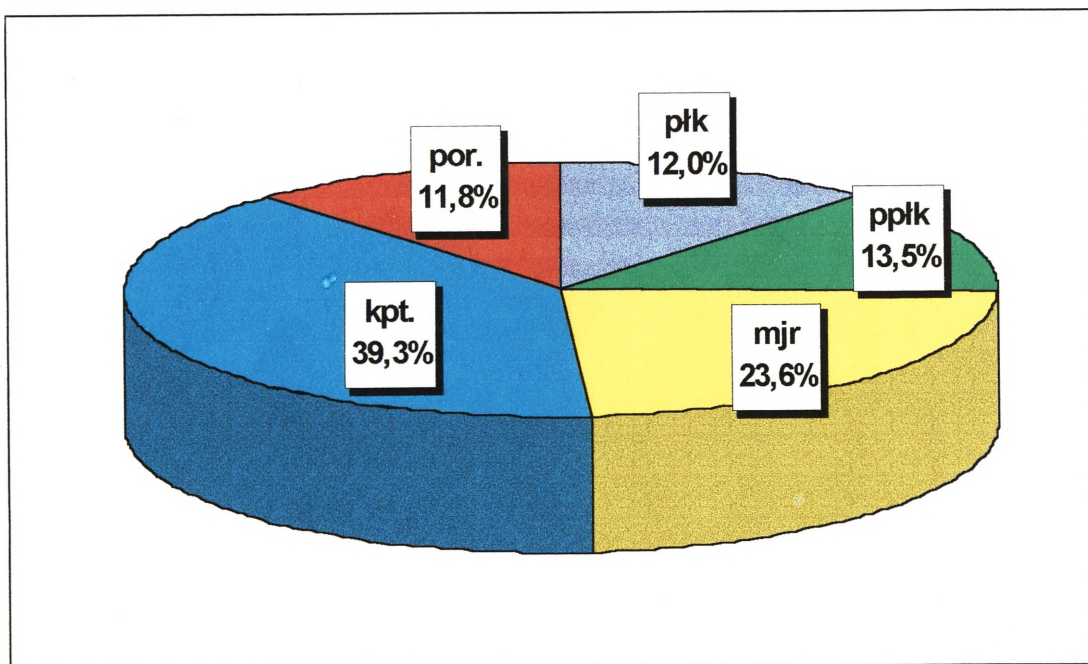
Dążenie do osiągnięcia celu pracy wyznaczył kierunek badań, stając się podstawą do oceny i interpretacji faktów oraz doboru metod i technik badawczych. Weryfikacji założeń dokonano w toku badań składających się z trzech zasadniczych etapów:

1. Badania teoretyczne zmierzające do opracowania rozwiniętej hipotezy roboczej.
2. Badania teoretyczno-praktyczne polegające na weryfikacji podstawowych elementów hipotezy.

3. Synteza wyników badań oraz opracowanie teorii problemu i ujęcie jej w formie zaprezentowanej pracy.

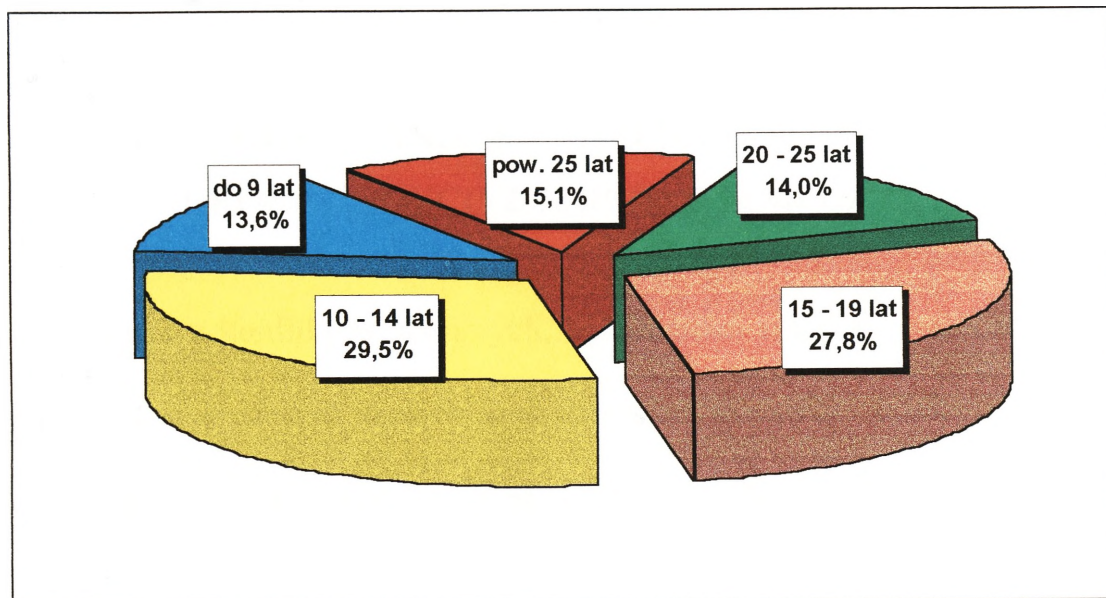
Weryfikacji tej hipotezy /drugi etap badań/ dokonano, poddając ją różnorodnym formom sprawdzenia. Wykorzystano tu takie metody jak: badanie sądów /opinii/¹, obserwacja ćwiczeń, a także analiza działań operacyjnych i taktycznych w konfliktach zbrojnych. Ważnym elementem tego etapu było poddanie pod osąd nauczycieli akademickich, zasadniczych treści hipotezy, podczas seminariów i konferencji naukowych.

Specjalnie opracowaną ankietę zaadresowano do grona 51 oficerów piastujących różne stanowiska służbowe w siłach zbrojnych RP. Przekrój respondentów prezentują poniższe wykresy.

Ryc. 1. Przekrój respondentów według stopni wojskowych

¹ Kwestionariusz za pomocą którego zbadano opinie ekspertów zawiera załącznik 1.

Ryc. 2. Przekrój respondentów według lat służby wojskowej

W trzecim etapie dokonano syntezy uzyskanych wyników badań. Przy użyciu metod właściwym badaniom teoretycznym, wszystkie stwierdzone nowe fakty porównano z odpowiednimi częściami hipotezy. Umożliwiło to sformułowanie teorii badanego problemu i wytyczne kierunków dalszych badań.

KIR 25 z rozpisu OT

2. PRZYGOTOWANIE WSPÓLDZIAŁANIA WOJSK *i ulepszeń, parawalki* OPERACYJNYCH Z JEDNOSTKAMI OBRONY TERYTORIALNEJ *z 231, Działania terytorialne z wyk. terytor.* *całkowicie p. operacyjnymi ACH i m. terytor.*

Wnioski z konfliktów lokalnych, *działalności* szkoleniowej i wyniki dotychczasowych badań teoretycznych mocno akcentują ścisły związek sukcesu w walce ze sprawnie funkcjonującym systemem dowodzenia. Dlatego też, jednym z istotnych kwestii jest określenie właściwości procesu scalania *z wyk. terytorialnego* działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej *z wyk. parawalki* podczas wspólnej walki z przeciwnikiem, bowiem **współdziałanie jak każde celowe działanie musi być wszechstronnie przygotowane.**

Powszechnie przyjmuje się, że przygotowanie współdziałania, jest podstawową funkcją organów dowodzenia - elementów *synchronizujących* koordynujących system walki, bitwy i operacji. Celem tego przedsięwzięcia powinno być takie *skupienie głównego* zsynchronizowanie wysiłku podczas przygotowania i prowadzenia działań, aby w każdej sytuacji mogli *być one* oni w maksymalnym stopniu wykorzystać posiadany potencjał i walory bojowe. Wymóg ten będzie spełniony pod warunkiem zastosowania takich sposobów ich integracji, które odpowiadać będą wykazaniu dróg postępowania, aby realne było połączenie *ksyograficznych* wysiłków dwóch zasadniczych komponentów: wojsk lądowych to jest wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.

Duży dynamizm przyszłej powietrzno-lądowej operacji zaczepnej (obronnej) powoduje, że na szczegółowe organizowanie współdziałania w toku przygotowania operacji obronnej (zaczepnej) z reguły zabraknie czasu. Dlatego też w tym fragmencie pracy – na podstawie uzyskanego materiału naukowego - przedstawiony będzie podział zadań pomiędzy wojskami operacyjnymi i obrony terytorialnej oraz te ustalenia, których dokonanie zawczasu, powinno znacznie skrócić czas niezbędny na koordynację działań operacyjnych (taktycznych). Zanim jednak ukazana zostanie specyfika przygotowania współdziałania należy odnieść się do istoty i celu współdziałania, gdyż interpretacja szeregu pojęć funkcjonujących w obszarze badań, nie przystaje już do nowego modelu działań prowadzonych na terenie kraju.

2.1. Istota i cel współdziałania

Z dotychczas przedstawionych treści wynika, że możliwy zakres zadań realizowany podczas ewentualnych działań bojowych narzuca konieczność ich ścisłego współdziałania. Współpraca tych - tak odmiennych co do charakteru sił nie ma swej teorii. Szczególnie dotkliwie odczuwalny jest brak opracowań ogólnoteoretycznych, zwłaszcza na szczeblu operacyjnym.

W literaturze przedmiotu badań podstawowe pojęcia są różnie definiowane i interpretowane. Dotyczy to zwłaszcza istoty i celu wspólnych działań. Ponadto wiele z obowiązujących jeszcze sformułowań, nie zawsze odpowiada nowej rzeczywistości. Powyższą tezę potwierdzają wnioski z badań, prowadzonych między innymi przez ppłk. dr. Stanisława Świącieckiego. Wynika z nich, że respondenci niezbyt precyzyjnie rozumieją podstawowe pojęcia. Przy takim stanie wiedzy zasadnym wydaje się, aby dokończyć precyzyjnej eksplikacji współdziałania.

Współdziałanie jest przedmiotem badań nie tylko nauk wojskowych. Wspólnymi działaniami elementów wybranych systemów zajmują się również prakseologia, teoria organizacji i kierowania, cybernetyka. Dorobek tych nauk może być wykorzystany do wyjaśnienia istoty i celu współdziałania.

Prakseologia, zestawiając ze sobą dwa działające podmioty wyróżnia trzy możliwe zależności sformułowanych przez nie celów działania - zgodność, sprzeczność i niezgodność¹. Wnioski z konfliktów lokalnych dowodzą, że cel działań może być osiągnięty tylko wówczas, gdy cel działań wojsk korpusu i jednostek obrony terytorialnej, będzie zgodny z głównym celem działań. Zgodność celów nie wymusza jednak na uczestnikach działań bojowych stałej współpracy. Wspólne działania mogą zawiązywać się w dłuższych lub krótszych okresach walki, poza którymi elementy

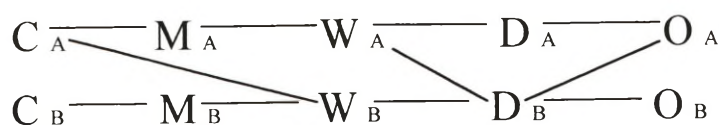
¹ N.Klatka, *Konflikt i gra*, Warszawa 1972, s. 86.

ugrupowania mogą realizować zadania niezależnie. Zatem **pierwszym warunkiem współdziałania jest rezygnacja uczestników walki z partykularnych celów i podporządkowanie ich głównemu celowi.**

Czy jednak wspólny cel jest wystarczającym determinantem współdziałania? Odpowiadając, na tak sformułowane pytanie można posłużyć się doświadczeniami historycznymi. Celem marszałków G.K. Żukowa i I.S. Koniewa w pierwszym etapie operacji berlińskiej z okresu drugiej wojny światowej, było opanowanie stolicy hitlerowskich Niemiec. Jednak zdobycie BERLINA nie stało się impulsem do ścisłego współdziałania, było wręcz powodem współzawodnictwa.

Z badań wynika, że **uczestnicy walki, aby mogli sobie skutecznie pomagać** w osiągnięciu wspólnego celu, z wyłączeniem współdziałania przypadkowego, **powinni dokonywać niezbędnych uzgodnień.** Kwestia wymiany informacji przez współdziałające elementy systemu obrony przeciwdesantowej, wymaga pogłębionej analizy. W cybernetyce funkcjonuje zaproponowany przez N. Klatkę algorytm współdziałania dwóch podmiotów A i B¹.

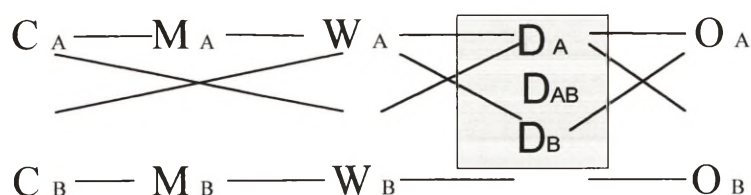
Podobnie wspólne przedsięwzięcia mogą uzgadniać wojska korpusu /podmiot A/ i wojska obrony terytorialnej /podmiot B/.

Ryc. 3. Podmiot B pomaga podmiotowi A, B współdziała z A

¹ Tamże s.90.

Udzielenie wsparcia przez wojska obrony terytorialnej wojskom korpusu w osiągnięciu celu /CA/, jest możliwe, gdy będą cel ten /zadanie/ znać. Znajomość zadania wojsk korpusu jest niezbędna, np. dowódcy brygady obrony terytorialnej do dokonania wyboru /WB/ takiego sposobu wykonania zadania, by wynik jego urzeczywistnienia /DB/ został przez dowódcę oceniony /OA/ pozytywnie. Znajomość tylko celu działania kooperanta, jest wystarczająca w warunkach współdziałania pośredniego, gdy współpraca ma charakter bezpośredni - dowódca brygady obrony terytorialnej musi być zapoznany również ze sposobem działania wojsk korpusu /ryc. 3/. Przy współdziałaniu wzajemnym niezbędna jest obustronna wymiana powyższych informacji /ryc. 4/.

Ryc. 4. Podmiot A pomaga podmiotowi B i odwrotnie. Współdziałanie wzajemne

Z analizy współdziałania wynika, że jest jeszcze jeden warunek współpracy. Jeśli wynik działania dwóch podmiotów jest inny, niżby te podmioty funkcjonowały niezależnie, można uznać, że podmioty wpływają na efekty swego działania. Wtedy, gdy wspomniany wpływ jest oceniany pozytywnie, występuje pomaganie, natomiast przy wyniku ujemnym,

wspólnych działań **zachodzi tylko wówczas, gdy siły obrony terytorialnej swym działaniem wpływają pozytywnie na wynik walki wojsk operacyjnych**. Trzecim więc determinantem współdziałania jest udzielanie pomocy /wzajemna pomoc/.

Reasumując, należy stwierdzić, że **nie każde jednoczesne działanie kilku elementów systemu walki (bitwy) jest współdziałaniem, zachodzi jedynie wówczas, gdy spełnione są następujące warunki: zgodny cel działania, uzgodnienie sposobu wykonania zadania oraz udzielenie pomocy w osiągnięciu celu**. Każda zatem definicja powinna uwydatniać powyższe trzy determinanty.

Najbardziej znaną definicję zawiera „Leksykon wiedzy wojskowej”, w której „współdziałanie polega na uzgodnionym ześrodkowaniu wysiłków i działań ... co do zadań, czasu i miejsca ... w myśl ogólnego zamiaru osiągnięcia celu operacji”¹. Podobnie współdziałanie określił Z. Galewski². Odmiennie analizowane pojęcie zdefiniowali inni teoretycy. U T. Mirowskiego³ współdziałanie to koordynowanie i uzgodnione działania, natomiast u P. Piuro⁴ to tylko koordynowanie.

¹ Leksykon ..op. cit., s. 496. Por. Słownik podstawowych terminów wojskowych, Warszawa 1977, s. W-14 i Regulamin walki wojsk lądowych /cz II/, Warszawa 1977, s. 13.

² Z. Galewski, Współdziałanie na polu walki, Warszawa 1983, s. 13. „Współdziałanie to uzgodnione w czasie i przestrzeni wysiłki wszystkich uczestników walki na rzecz osiągnięcia wspólnego celu”.

³ T. Mirowski, Współdziałanie artylerii raketowej z lotnictwem myśliwskim, ASG WP, Warszawa 1976, s. 15. „Przez współdziałanie należy rozumieć całokształt przedsięwzięć ustalających sposób działania określonych sił i środków oraz ich uzgodnione działania zapewniające osiągnięcie głównego celu”.

⁴ P. Piuro, Dowodzenie obroną powietrzną, ASG WP, Warszawa 1967, s. 80. „Współdziałanie zwane niekiedy koordynacją”.

Z analizy definicji współdziałania wynika wyraźnie nadrzędność działań, zmierzających do osiągnięcia zgodnych celów nad uzgadnianiem wysiłków. Mimo to w analizowanych pojęciach zauważalne jest mocne akcentowanie uzgodnienia /ustalenia/ wysiłków. Brak jest natomiast sformułowań, ograniczających współdziałanie tylko do tych wspólnych działań taktycznych, w których uczestnicy udzielają sobie pomocy. Wobec powyższego, dla potrzeb dalszych badań przyjęto, że **współdziałanie wojsk operacyjnych z jednostkami obrony terytorialnej to uzgodniona pomoc w osiągnięciu wspólnych celów.**

W świetle tego określenia współdziałanie polega na realizacji przez jednostki obrony terytorialnej, uzgodnionych lub nakazanych przez dowódcę korpusu zadań, których wykonanie znacznie przyspieszy osiągnięcie celu działań. **Jego istotę natomiast określa: zgodny /wspólny/ cel, zgranie wykonawstwa zadań i pomoc w ich realizacji.**

Z istotą współdziałania jest związany jego cel. Wnioski z dotychczasowych badań dowodzą, że na skutek udzielania sobie pomocy przez uczestników walki (bitwy) z przeciwnikiem, wynik ich wspólnego działania /DAB/ będzie inny, niżby te elementy działały autonomicznie /DA + DB/. Wcześniej wspomniano, że jednym z determinantów współdziałania jest pozytywna ocena wpływu działania jednego elementu na rezultat

$$\mathbf{DAB \neq DA + DB}$$

działania drugiego. Zatem **współdziałanie wojsk korpusu i wojsk obrony terytorialnej spełni swój cel, gdy uzyskany zostanie efekt większy niż sumaryczny wynik indywidualnego działania**

$$\mathbf{DAB > DA + DB}$$

poszczególnych uczestników wspólnych działań. Dlatego też motywem współdziałania, jest pewność uzyskania korzyści w porównaniu z działaniem samodzielnym.

Na podstawie analiz treści opracowań teoretycznych i doświadczeń bojowych, stwierdzić można, że w sytuacji, gdy w rozległym obszarze odpowiedzialności ograniczonymi siłami trzeba realizować szereg zadań, warunkiem sukcesu jest uzyskanie pozytywnego efektu współdziałania. Dlatego podczas ewentualnych działań wojennych wojska korpusu i jednostki obrony terytorialnej, powinny maksymalnie wykorzystywać swe możliwości bojowe, eliminować lub minimalizować niekorzystny wpływ swego działania na czynności współdziałającego oraz wyrównywać słabe strony wojsk obrony terytorialnej, walorami wojsk operacyjnych. Spełnienie tych wymogów, pozwoli osiągnąć **cel współdziałania, który polega na uzyskaniu przyrostu skutków działania**. W prakseologii, teorii organizacji i kierowania zjawisko to nazywane jest efektem synergicznym lub organi-

zacyjnym¹. W literaturze przedmiotu można spotkać próby podniesienia synergii do rangi jednej z zasad sztuki wojennej.

Ogólnym kryterium synergii jest różnica pomiędzy wynikiem osiąganym przez współdziałające zgrupowanie rozpatrywane jako system, a sumą efektów uzyskanych przez poszczególne zgrupowania w warunkach braku współdziałania². Jest oczywiste, że im większa wartość wyniku, tym większy jest efekt synergiczny.

$$Q_i = E_i - \sum_{j=1}^n e_j$$

gdzie; Q_i - wielkość efektu synergii i -tego zgrupowania;

E_i - efekt uzyskany przez współdziałające zgrupowania w i -tym wariantcie ugrupowania, traktowanego jako system;

e_j - efekty uzyskany przez j -ty element ugrupowania w warunkach braku współdziałania;

n - liczba współdziałających zgrupowań.

Natomiast efektywność współdziałania można przedstawić w postaci:

$$E_{wsp_i} = \frac{E_i}{\sum_{j=1}^n e_j}$$

¹T.Pszczołowski, Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji, Wrocław 1978, s.336. Wg. T.Kotarbińskiego synergia ma miejsce „...wtedy i tylko wtedy, gdy podmioty działają, jeśli współdziałają, osiągają więcej, niż jeśli działają każdy z osobna”.

²P.Sienkiewicz, Inżynieria systemów, Warszawa 1983, s. 243.

Efektywność współdziałania¹, większa od jedności świadczy o dodatnim wyniku współdziałania, jeżeli jest ona mniejsza od jedności, to dany wariant współdziałania jest nie do przyjęcia².

Z istotą i celem współdziałania ściśle wiąże się jego klasyfikacja. Istnieje wiele różnych klasyfikacji współdziałania. Kryterium jednej z nich jest szczebel, na którym ono zachodzi. Według tych mierników otrzymamy następujące **rodzaje współdziałania**: strategiczne, operacyjne i taktyczne. Innym kryterium podziału jest usytuowanie relacji wewnątrz lub na zewnątrz rozpatrywanej struktury. Można tu wydzielić współdziałanie wewnętrzne i zewnętrzne.

Rodzaj współdziałania zależy również od sposobu udzielania pomocy. Współpracujące z wojskami korpusu jednostki obrony terytorialnej, mogą wykonywać zadania względnie autonomicznie, sprzyjając sobie wzajemnie /w sensie rezultatów działania/ lub określoną częśćią sił, bezpośrednio działać na korzyść odwołu np., brygady pancernej. W pierwszym przypadku, współdziałanie będzie miało charakter pośredni /wzajemnego związku zjawisk/, w drugim - bezpośredni. Kolejnym kryterium klasyfikacji współdziałania są relacje podległości pomiędzy uczestnikami walki (bitwy) z przeciwnikiem. Według nich można podzielić wspólne działanie na trzy

¹ J.P.Kartaniczew, W.M.Tarabanow, Ocena efektywności współdziałania, Wojennaja Mysl 1978, nr 12, s. 35.

² P.Sienkiewicz, Inżynieria ..op. cit.,s. 287. „Efektywność współdziałania maksymalnie może osiągnąć wartość 1,5. Przy tak doskonałym współdziałaniu potencjał bojowy zgrupowania wzrasta o 150%”.

następujące **formy**: podporządkowanie, wsparcie i współdziałanie¹. Zwrócić należy uwagę na fakt, że dwie pierwsze formy² są właściwe dla współdziałania bezpośredniego, natomiast trzecia występuje wówczas, gdy wojska obrony terytorialnej swym działaniem w sposób pośredni udzielają pomocy wojskom korpusu, w jego walce z przeciwnikiem.

Na podstawie wizji działań bojowych w przyszłej wojnie, można prognozować, że sprawna realizacja zadań przez każdy element systemu walki (bitwy), będzie warunkiem wykorzystania efektów ogniowego oddziaływania jednego uczestnika starcia przez drugiego oraz zachowania wzajemnego bezpieczeństwa podczas gwałtownych zmian sytuacji. Szczególne znaczenie w procesie przygotowania współdziałania mieć, będzie dokonanie już w czasie pokoju precyzyjnego podziału zadań pomiędzy wojskami korpusu, a jednostkami obrony terytorialnej.

Konkludując dotychczasowe rozważania teoretyczne oraz uwzględniając wyniki przeprowadzonych badań (zał. 1), a także doświadczenia z konfliktów lokalnych i działalności szkoleniowej można przedstawić następujące wnioski:

- cel działań operacyjnych (taktycznych) może być osiągnięty tylko wówczas, gdy uczestnicy bitwy (walki) zrezygnują z partykularnych celów i podporządkują je jednemu celowi działań;

¹ Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych /cz. II/, Warszawa 1994, s. 66. Natomiast publiczności Katedry Obrony Terytorialnej i Cywilnej dzielią współdziałanie na dwie formy: podporządkowanie i wsparcie /K.Gąsiorek, Główne założenia ..op. cit., s. 75/.

² Leksykon ..., s. 313 i 495.

- determinantami współdziałania wojsk korpusu (wojsk operacyjnych) z jednostkami obrony terytorialnej są: zgodny cel działania, uzgodnienie sposobu wykonania zadania oraz udzielenie pomocy w osiągnięciu celu;
- współdziałające pośrednio elementy systemu bitwy (walki) powinny znać cel działania współuczestnika, przy współdziałaniu bezpośrednim konieczna jest jeszcze wzajemna znajomość realizowanych zadań szczegółowych;
- celem współdziałania jest przyrost skutków działań poprzez maksymalne wykorzystanie możliwości bojowych, zminimalizowanie niekorzystnego wpływu działania jednego komponentu na czynności drugiego oraz wyrównanie słabych stron wojsk obrony terytorialnej, walorami wojsk korpusu;
- wspólne działania wojsk korpusu z jednostkami obrony terytorialnej mogą być realizowane w formie podporządkowania, wsparcia i współdziałania.

2.2. Zasady i treść współdziałania

Przygotowanie współdziałania w działaniach operacyjnych (taktycznych) jest procesem wymagającym dokonywania szeregu rozstrzygnięć.

Czas funkcjonowania poszczególnych ustaleń, jest niejednakowy. Dla potrzeb metodologicznych można je podzielić. Używając do ich hierarchizacji kryterium okresu obowiązywania, otrzymamy następujące grupy rozstrzygnięć:

1. Zasady organizacji współdziałania.
2. Zadania bojowe (operacyjne i taktyczne).
3. Zadania szczegółowe /częściowe, cząstkowe/.

Wiele dowodów świadczy o tym, że ustaleniami obowiązującymi przez cały okres bitwy (walki) są zasady organizacji współdziałania. Można je określić mianem systemowych, gdyż regulują one tryb współdziałania niezależnie od wykonywanego zadania¹. Reguły te, zapewniają jednolitość działań dowództw i wojsk. Ich powszechna znajomość powinna zmniejszyć ilość niezbędnych uzgodnień w obliczu ataku przeciwnika, a zatem skrócić czas przygotowania działań wojsk korpusu i jednostek obrony terytorialnej.

Doświadczenia bojowe i wnioski z dotychczasowych badań dowodzą, że wypracowane w latach minionych zasady organizacji współdziałania, generalnie są nadal aktualne². Jednakże nowe uwarunkowania przygotowania działań operacyjnych (taktycznych), sprawiają, że konieczne stało się ich rozwinięcie. Na tej podstawie wypracowano wymogi praktycznego postępowania podczas przygotowania wspólnych działań wojsk korpusu

¹ Por. S.Sadowski, Węzłowe problemy organizacji współdziałania w obronie, AON Warszawa 1996, s. 11.

² Zob. Z.Galewski, Współdziałanie ..op. cit., s.26. J.Marczak, Współdziałanie we współczesnej walce, Myśl Wojskowa 1980 nr 3, s. 38. K.Gąsiorek, Główne ..op. cit., s.78.

i obrony terytorialnej, które posiadając walor uniwersalności, dadzą się zastosować do każdej sytuacji, zaistniałej podczas zwalczania przeciwnika.

Można ująć je następująco:

- operacyjny obszar działań korpusu należy dzielić na strefę odpowiedzialności wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej;
- w strefie odpowiedzialności obrony terytorialnej działania jednostek regionalnych na rzecz wojsk korpusu koordynuje szef R/W/SzW /RKOT/, odpowiadający za militarną obronę regionu /województwa, rejonu/;
- w strefie odpowiedzialności wojsk operacyjnych dowódca korpusu koordynuje wysiłki bezpośrednio podporządkowanych mu jednostek obrony terytorialnej;
- współdziałanie przygotowuje się na rzecz wojsk korpusu lub brygady obrony terytorialnej w zależności od tego, kto na danym etapie działań odgrywa pierwszoplanową rolę. Priorytet określa dowódca korpusu;
- podczas przygotowania współdziałania musi być jednoznacznie rozstrzygnięte podporządkowanie elementów systemu walki (bitwy). Jednostki obrony terytorialnej mogą być podporządkowane wojskom operacyjnym, współdziałać z nim lub go wspierać;

- wojska obrony terytorialnej zapewniają swobodę działania wojskom korpusu. Koordynując działania, należy uwzględniać ich możliwości i walory bojowe;
- współdziałanie organizuje się według miejsca /kierunków, rejonów, rubieży/ lub czasu /etapów, okresów/ działań;
- działania operacyjne (taktyczne) najdogodniej jest koordynować z połączonego stanowiska dowodzenia;
- podstawą skutecznej koordynacji jest wzajemna wymiana informacji i sprawnie funkcjonujący system łączności;
- współdziałanie przygotowuje się z wykorzystaniem map, metodą dyrektywną. Jeśli tylko jest to możliwe w terenie, metodą ustalającą.

3. OBSZARY WSPÓLDZIAŁANIA PODCZAS REALIZACJI ZADAŃ OPERACYJNYCH I TAKTYCZNYCH.

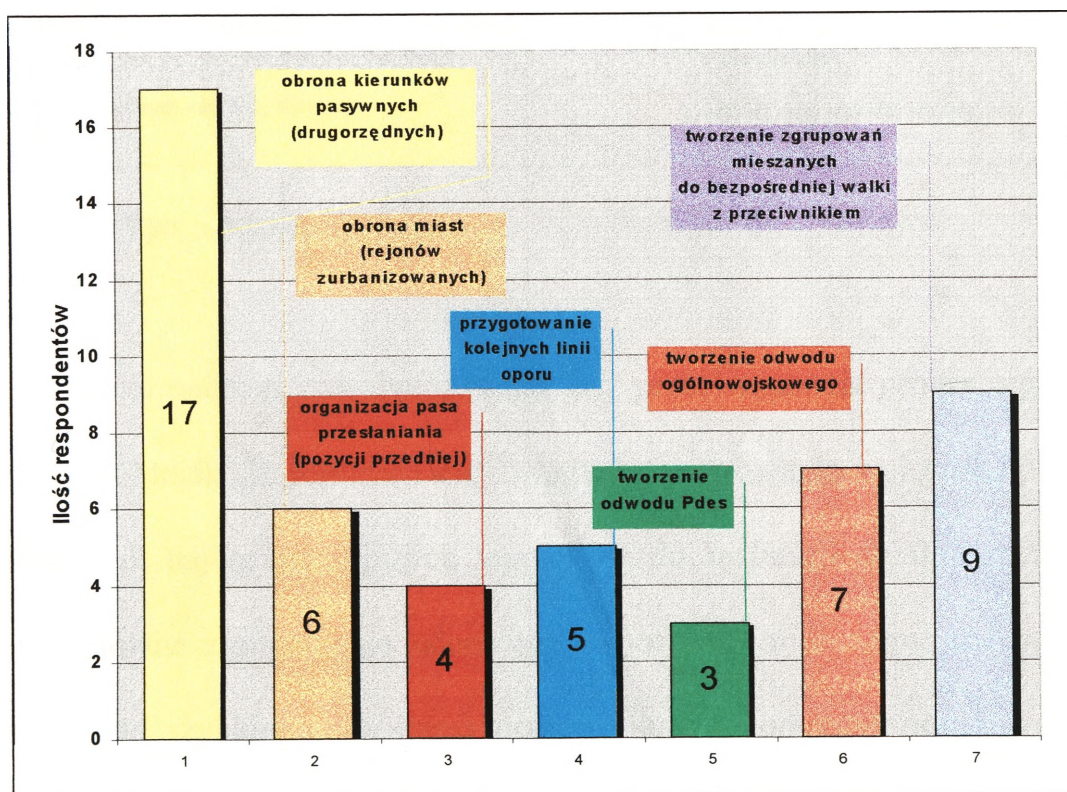
W rozważaniach na temat współdziałania nie można pominąć kwestii dotyczących drugiej i trzeciej grupy rozstrzygnięć (por. 2.2.). Ustalenia te są przez teoretyków definiowane bardzo różnorodnie. Dość często pojęcie to określane jest jako zakres, sens lub motyw współdziałania, a nawet zadania współdziałania¹. Analiza działań operacyjnych (taktycznych) pod tym właśnie kątem wskazuje, że kwintesencją współdziałania jest walka (bitwa) z przeciwnikiem. Ze względu na to, że walka z nim rozpada się na szereg zadań, te właśnie **zadania szczegółowe /częściowe, cząstkowe/ należy uznać za treść współdziałania.**

Z wcześniejszych rozważań wynika, że wykonywanie zadań w ramach systemu wspólnych działań wojsk korpusu i jednostki obrony terytorialnej, nie zaczyna się z chwilą wzrostu zagrożenia czy wybuchu konfliktu. Ich realizacja ma charakter ciągły i przebiega w okresie pokoju, zagrożenia oraz jest intensyfikowana po wybuchu działań wojennych.

Wiele argumentów przemawia za tym, że rozwój wydarzeń będzie zdeterminowany, wcześniejszym wszechstronnym przygotowaniem wojsk do bitwy (walki) z przeciwnikiem. W ramach sposobienia się do odparcia

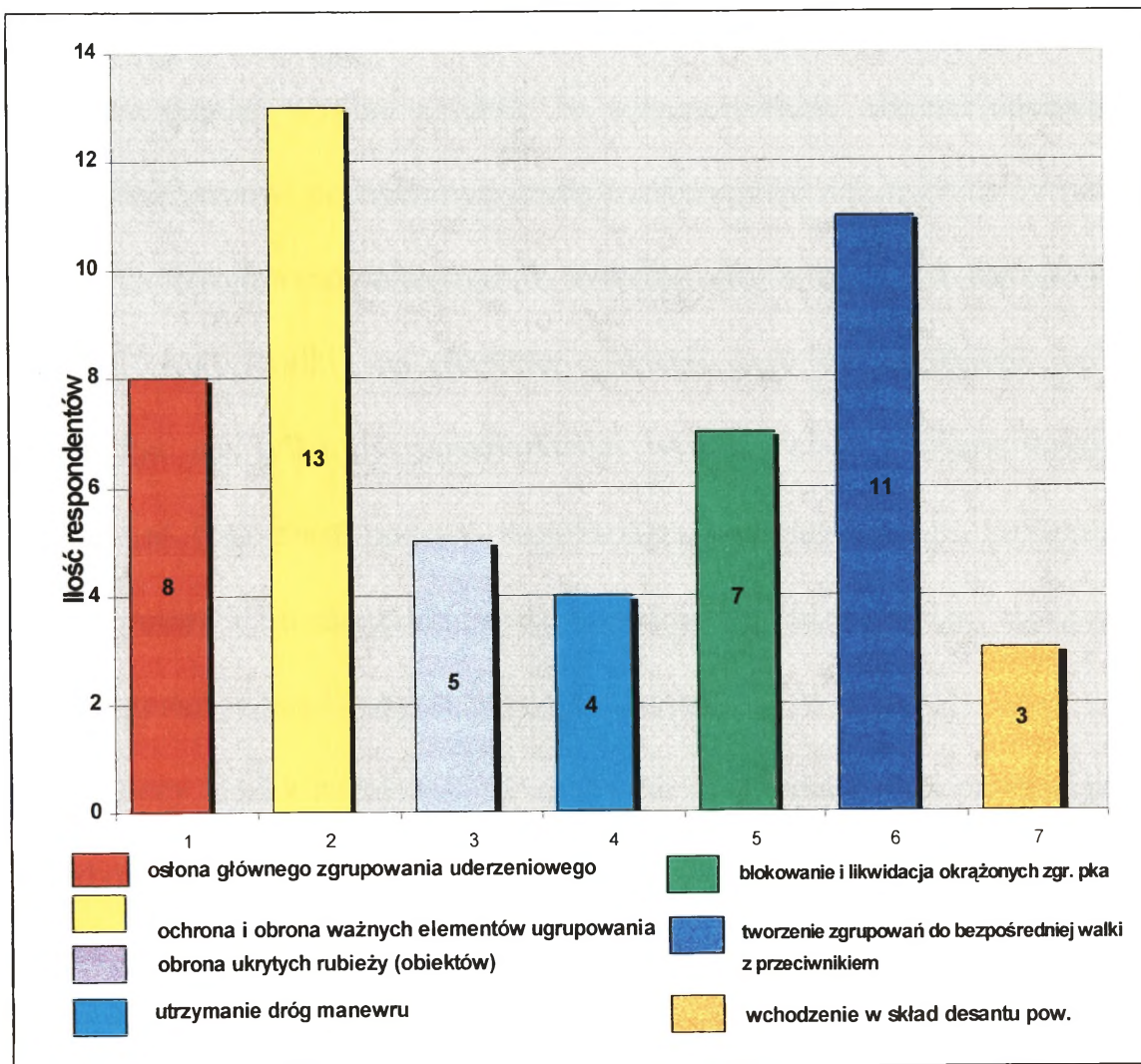
¹ K. Gąsiorek, Podstawowe problemy współdziałania wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, WSOWZ, Wrocław 1995, s. 159.

powietrzno-lądowego natarcia przeciwnika, na podstawie sformułowanych zasad i prognozy zadań, w opracowaniach teoretycznych i dokumentach normatywnych, powinno dokonać się ogólnego podziału zadań, pomiędzy komponentami systemu obrony korpusu. W wymiarze praktycznym proces ten powinien doprowadzić do stanu, w którym system obrony korpusu będzie zdolny do skutecznego niszczenia elementów zgrupowania uderzeniowego, także w warunkach zaskoczenia. Istotne będzie również, aby wykorzystując walory wojsk OT stworzyć system obrony ogniskowo-przestrzenny z zachowaniem możliwości manewru i reakcji. Wyniki badań nad kwestiami osiągnięcia celu i realizacji zadań w działaniach obronnych prezentują poniższe diagramy.

Ryc. 5. Możliwe zadania wojsk OT podczas działań obronnych*

* Załącznik nr 1

Ryc. 6. Możliwe zadania wojsk OT podczas działań zaczepnych

Z kolei podczas przeciwuderzenia czy przeciwnatarcia proces organizacji współdziałania powinien doprowadzić do stworzenia wojskom operacyjnym jak najkorzystniejszych warunków do realizacji działań zaczepnych. Główne zgrupowanie uderzeniowe powinno mieć zagwarantowane warunki do szybkiego rozbijania przeciwnika bez potrzeby angażowania wojsk, do realizacji zadań drugoplanowych. Wyraźnie widać to na rycinie 6.

Szczególne role treści współdziałania podczas przygotowania i prowadzenia działań wynika z faktu, że wygenerowanie zakresu odpowiedzialności, stanowi podstawową grupę rozstrzygnięć dokonywanych podczas organizacji współdziałania. W sytuacji, gdy współpraca elementów systemu bitwy (walki) ma charakter pośredni, jego przygotowanie może ograniczyć się tylko do zaznajomienia wykonawców z celem działań /zadaniem/. Natomiast, podczas współdziałania bezpośredniego, konieczne jest po postawieniu zadań bojowych, uzgodnienie także miejsca i czasu realizacji zadań szczegółowych /trzecia grupa ustaleń/.

Należy jednak zaznaczyć, że spełnienie tych powinności przez organ koordynujący działania lub kooperantów, nie daje jeszcze pełnej gwarancji sukcesu, ale stanowi jego podstawę. Jeśli zadania, na podstawie których przygotowano działania wojsk korpusu i jednostek obrony terytorialnej, odpowiadają rzeczywistym warunkom pola walki, to i zorganizowane na ich podstawie współdziałanie spełni swój cel -zapewni przyrost skutków oddziaływania na przeciwnika. W innej bowiem sytuacji, błędów popełnionych podczas budowy koncepcji tworzenia systemu bitwy (walki), nie jest w stanie wyeliminować nawet bardzo precyzyjna koordynacja działań.

W podsumowaniu rozważań nad treścią i zasadami współdziałania można przedstawić kilka następujących uwag ogólnych:

- wymóg skrócenia przygotowania bitwy (walki) wojsk korpusu, współdziałający z jednostkami obrony terytorialnej, determinuje

potrzebę, dokonania już w okresie pokoju, szeregu rozstrzygnięć systemowych;

- treścią współdziałania są zadania szczegółowe;
- postawienie, wynikających z przyjętej koncepcji bitwy (walki) z przeciwnikiem zadań jest podstawowym elementem przygotowującym współdziałanie;
- dynamizm działań powoduje, że dokonany w okresie pokoju podział zadań pomiędzy elementami systemu, umożliwi niezwłoczne przystąpienie do ich realizacji, także w warunkach zaskoczenia.

3.1. Specyfika organizowania współdziałania

Są podstawy sądzić, że potrzeba organizowania współdziałania wypływa z jego istoty. Bez dokonania wielu rozstrzygnięć, udzielenie pomocy współuczestnikowi walki z przeciwnikiem, może być jedynie przypadkowe. Z analizy zawartych w literaturze przedmiotu definicji¹ wynika, że przez **organizowanie współdziałania** można rozumieć **działalność dowódcy i sztabu, polegającą na przygotowaniu pomocy wojskom korpusu w jego walce z przeciwnikiem, udzielanej przez jednostki obrony terytorialnej.**

¹ Z.Galewski, Współdziałanie ..op.cit., s. 63. K.Gąsiorek, Główne ..op. cit., s.76.

Analizując, sformułowania zawarte w opracowaniach i materiałach można zauważyć, że termin „organizacja współdziałania” funkcjonuje w znaczeniu szerszym i węższym. W pierwszym - jest rozumiany jako integralna część dowodzenia, proces ciągłej koordynacji i integracji¹. W ujęciu węższym, organizacja współdziałania interpretowana jest jako czynność /etap/ pracy dowódcy, w czasie organizacji działań bojowych (operacyjnych i taktycznych)². Obserwacja praktyki szkoleniowej pozwala stwierdzić, że podczas tego etapu zbiera się na stanowisku dowodzenia, rzadziej w terenie, osoby funkcyjne i nakazuje im w ramach „organizacji współdziałania” przedstawić sposób wykorzystania sił i środków. To pochłaniające dużo czasu i energii zamierzenie, jest prostą kontynuacją prowadzonych podczas drugiej wojny światowej zajęć grupowych dla niedoświadczonych dowódców. Nie negując, potrzeby upewnienia się, że wszyscy właściwie rozumieją i potrafią wykonać postawione im zadania bojowe, w przyszłych działaniach operacyjnych (taktycznych) ten fragment pracy dowódcy, może być realizowany tylko w warunkach, posiadania czasu na przygotowanie działań. Takie podwójne rozumienie - szerokie i wąskie - nie jest rozwiązaniem najlepszym. Dlatego, dla uniknięcia nieporozumień terminologicznych, należy posługiwać się tym określeniem jedy-

¹ M.Jezłowiecki i .., Teoria organizacji i kierowania, Warszawa 1981, s. 183. S.Kotlicki, Podstawy teorii dowodzenia, rozprawa habilitacyjna, WSOWPłot, Koszalin 1993, s. 144. S. Sadowski, Organizacja współdziałania w operacji zaczepnej armii, ASG WP, Warszawa 1989, s. 35.

² B.Tarasiuk, Działanie sztabu związku taktycznego /oddziału/ podczas przygotowania obrony bez styczności z przeciwnikiem, AON, Warszawa 1993, s. 51.

nie w jego szerokim znaczeniu, natomiast etap pracy dowódcy polegający na przekazaniu podwładnym dodatkowych wytycznych¹ oraz udzielenie niezbędnych wyjaśnień traktować jako bezpośrednie organizowanie współdziałania².

Jest wiele dowodów świadczących o tym, że największy wpływ na organizowanie współdziałania wywiera ilość czasu wydzielanego na przygotowanie walki. Wnioski z wojen i konfliktów lokalnych świadczą o tym, że jeśli w okresie drugiej wojny światowej w związku taktycznym organizacja walki trwała na ogół dwie doby,³ w dekadzie lat siedemdziesiątych od kilku do kilkunastu godzin, to w latach osiemdziesiątych wydzielano na nią już tylko od trzech do ośmiu godzin⁴. Dalszy wzrost tempa działań, a zatem i szybkości zmian sytuacji na przyszłym powietrzno-lądowym polu walki, będzie zapewne skutkować dalszym skracaniem czasu wydzielanego na organizację współdziałania, przy jednoczesnym wzroście ilości niezbędnych uzgodnień. Wnioski z wojny w Zatoce Perskiej jednoznacznie wskazują, że w przyszłości wiele problemów związanych z uzgadnianiem współdziałania będzie rozstrzyganych w czasie zbliżonym do rzeczywistego.

¹ B. Tarasiuk, Działanie ..op. cit., s. 51. Por. W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, Przyszła..., s. 99; J. Orzechowski, Dowodzenie i sztaby, Warszawa 1986, tom IV, s. 340; L. Zapala, Współdziałanie to czynność czy zasada, Myśl Wojskowa (tajna) 1989, nr 1, s. 65.

² Działania taktyczne wojsk lądowych, AON, Warszawa 1995, s. 208.

³ Z. Galewski, Współdziałanie ..op. cit., s. 64....

⁴ B. Bidziński, Organizacja i realizacja ciągłego współdziałania..., Myśl Wojskowa 1979, nr 4, s. 16.

Kolejnym czynnikiem motywującym zmiany w dotychczasowym modelu organizacji współdziałania, jest wyływający z możliwości przeciwnika - jednoczesnego oddziaływania środkami rażenia i wojskami na całą głębokość ugrupowania korpusu - chaos informacyjny. Sprawia on, że częste i gwałtowne zmiany sytuacji, wymuszają przekształcanie podjętych decyzji, ciągłą aktualizację planów walk, a więc i modyfikację wariantu współdziałania. Tymczasem informacje niezbędne do dokonania korekt, będą bardzo często niewystarczające lub sprzeczne. Gwałtowny wzrost możliwości technicznych środków zakłócania może w pewnych okresach działań, doprowadzić do sytuacji, w której współdziałanie przygotowane będzie w oparciu o niepełne dane, a przekazywane ustalenia mogą docierać do wykonawców zniekształcone lub po upływie tak długiego czasu, że staną się niewykonalne.

Analizę procesu organizacji współdziałania ułatwi udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie: kto, kiedy i jak go organizuje?

Odpowiedź na powyższe pytanie jest pozornie prosta. Każdy system bitwy (walki) charakteryzuje się tym, że ma w swej strukturze pewną liczbę elementów /podsystemów/. Żaden z nich nie realizuje celu systemu, każdy wypełnia zadania szczegółowe, które w sumie składają się na cel funkcjonowania systemu. Podsystemy działając w określonym układzie, jak wspomniano wcześniej, wzajemnie na siebie oddziałują. Aby zachodzące relacje między wojskami korpusu, a wojskami obrony terytorialnej

przyniosły efekt synergiczny, istnieje podsystem koordynujący, element funkcyjnie stojący na czele systemu. Elementem koordynującym działania est ten organ dowodzenia, który określa wojskom operacyjnym i jednostkom obrony terytorialnej zadania. Wyniki wcześniej prowadzonych badań świadczą o tym, że rolę taką spełnia dowódca i sztab korpusu¹, gdyż tylko on zna potrzeby wynikające z sytuacji operacyjnej. Jest zorientowany w położeniu, możliwościach i aktualnym stanie sił, mogących przywrócić swobodę funkcjonowania głównych elementów systemu obrony.

Dowódca korpusu w zadaniu dla wojsk operacyjnych obrony terytorialnej oraz szefa R/W/SzW /RKOT/ dokonuje szeregu ustaleń regulujących tryb współdziałania. Rozstrzygnięcia te powinny określać:

- cel działań;
- zadania uczestników bitwy (walki) i czas ich wykonania;
- linie rozgraniczenia i czas gotowości do działań;
- czas i miejsce wykonania zadań na korzyść dywizji (zgrupowania) siłami i środkami korpusu;
- organizację dowodzenia, w tym wzajemne relacje między oddziałami /związkami taktycznymi/, okres podporządkowania, czas i miejsce spotkań, zakres wzajemnych świadczeń.

Czy zatem dowództwo korpusu jest jedynym koordynatorem działań wymienionych komponentów systemu działań bojowych? Z analizy mate-

¹ S. Szymański, Operacja obronna..op.cit., s.155.

riału badawczego wynika, że ich wysiłki mogą być synchronizowane także przez dowódcę ogólnowojskowego, a w pewnych sytuacjach również przez dowódcę wojsk obrony terytorialnej lub szefa R/W/SzW. Jednak zdecydowana większość respondentów opowiedziała się za tym, aby organizatorem współdziałania był dowódca wojsk operacyjnych. Wyniki badań tej kwestii przedstawiają wyniki badań zawarte w załączniku nr 1.

Bardzo ważnym czynnikiem decydującym o usytuowaniu elementu koordynującego działania, jest ilość i jakość danych o sytuacji posiadanych przez poszczególne organa dowodzenia. Dowódca korpusu ze względu na charakter działań nie zawsze będzie posiadał pełne informacje o rzeczywistych i szczegółowych warunkach walki z przeciwnikiem. Może zatem nie dysponować danymi pozwalającymi na koordynowanie realizacji zadań częściowych, a tym bardziej cząstkowych wojsk korpusu i jednostek obrony terytorialnej. Dowodząc przez zadania lub cele, ukierunkuje jedynie wysiłki podwładnych, pozostawiając im swobodę wyboru sposobu zwalczania przeciwnika. Są podstawy by przypuszczać, że koordynację realizacji zadań znajdującemu się najbliżej rejonu dowódcy, który w ocenie sztabu korpusu wykonuje główne zadanie oraz posiada wiarygodne informacje o położeniu przeciwnika.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że obecny sposób funkcjonowania taktycznych stanowisk dowodzenia wojsk operacyjnych lub obrony terytorialnej nie w pełni zapewnia, ścisłego zespolenia ich działań.

W sytuacji powierzenia dowódcy brygady lub dywizji wojsk operacyjnych obowiązku scalenia wysiłku kilku oddziałów dotychczasowy sposób funkcjonowania jej organu dowodzenia nie zapewni koordynacji perspektywicznej i bieżącej. Dla poprawienia sprawności synchronizacji, innowacje powinny zmierzać w kierunku rozwarstwienia systemu na pionory funkcjonalne, tworzone na zasadzie jednorodności zadań, a nie rodzajów wojsk i służb, które zadania te wykonują. Zgodnie z takim założeniem, struktura stanowiska dowodzenia powinna między innymi składać się z: ośrodka informacyjnego; ośrodka planowania walki i centrum kierowania walką¹. W ramach przygotowania współdziałania, ośrodek informacyjny byłby przeznaczony do zbierania danych o współpracujących jednostkach oraz odpowiadałby za utrzymanie łączności z sąsiadami. Ośrodek planowania walki w ramach koordynacji perspektywicznej przygotowywałby wielowariantowe rozwiązania współdziałania, będące dla dowódcy podstawą do podjęcia decyzji oraz propozycje zadań. Z kolei centrum kierowania walką zajmowałoby się bieżącą koordynacją działań.

Zwrócić uwagę należy także, na wynikającą z wymogu rozwiązywania wielu problemów współdziałania w czasie rzeczywistym, potrzebę wyposażenia wspomnianych ośrodków w środki automatyzacji dowodzenia i komputerowego wspomaganie pracy. Stanowisko kierowania o takiej

¹ Por. M. Sotarz, Struktura organizacyjna systemu dowodzenia w brygadzie zmechanizowanej, *Mysł Wojskowa* 1995, nr 6, s. 51.

strukturze zapewne bardziej odpowiadałoby potrzebom koordynacji w charakteryzującej się złożonością, wielowymiarowością i szybkością walce wojsk korpusu i jednostek obrony terytorialnej z powietrznomanewrowymi zgrupowaniami przeciwnika.

Koordynacja działań wojsk korpusu z jednostkami obrony terytorialnej, jak wspomniano wcześniej, nie stanowi odosobnionego aktu w działalności danego dowództwa. Wszystkie czynności związane z organizacją współdziałania są jednocześnie elementami przygotowania działań. Z tego wynika, że zespalanie działań trwa bez przerwy, od kontrolowania pola walki, do momentu zakończenia walki. W celu uporządkowania tych przedsięwzięć proces koordynacji można podzielić na następujące etapy:

- czynności przygotowawcze;
- planowanie współdziałania;
- bezpośrednie organizowanie współdziałania¹.

W etapie pierwszym ośrodek informacyjny dąży do zdobycia pełnych danych o wzajemnym położeniu sił przeciwnika, prognozuje także rozwój sytuacji. W ośrodku planowania po przyjęciu zadania i jego analizie oraz ocenie warunków współpracy, następuje wypracowanie wstępnej koncepcji współdziałania. Dokonuje się również podziału zadań na siły podporządkowane i wspierające, z uwzględnieniem ich możliwości i walorów bojo-

¹ Por. Z. Galewski, Współczesne współdziałanie na szczeblach taktycznych -charakterystyka i organizacja, Myśl Wojskowa 1979, nr 3, s. 10.

wych. Zwraca się przy tym uwagę na skutki działania sił współdziałających pośrednio. Pierwszy etap pracy kończy się przekazaniem wstępnych zarządzeń bojowych do pododdziałów organicznych i przydzielonych.

Kolejny etap - planowanie współdziałania - rozpoczyna się po sprecyzowaniu decyzji przez dowódcę i trwa do czasu wydania rozkazu bojowego oraz wytycznych. Wiodącą rolę w tym okresie spełnia ośrodek planowania walki, do którego zadań można zaliczyć: dokonanie podziału zadania głównego na zadania szczegółowe /częściowe/, ustalenie problemów wymagających uzgodnienia przed rozpoczęciem realizacji tych zadań ze współdziałającymi jednostkami i szefami R/W/SzW /RKOT/, wykonanie niezbędnych dokumentów, ustalenie jednolitych sygnałów współdziałania, wskazywania celów, wywołania, przeniesienia i przerwania ognia artylerii i uderzeń lotnictwa, wzajemnego rozpoznania, powiadamiania i oznaczenia wojsk własnych. W obu etapach centrum kierowania walką utrzymuje w podległych pododdziałach /oddziałach/ wymagany poziom zdolności bojowej, koordynuje ich bieżące działania, przekazuje zadania i wytyczne oraz dokonuje niezbędnych uzgodnień z jednostkami obrony terytorialnej /odwodami ogólnymi/ i szefami R/W/SzW /RKOT/.

Następny etap to bezpośrednia praca dowódcy z wykonawcami zadań szczegółowych. Jest on realizowany tylko wówczas, jeśli dowódca uzna to za niezbędne i w zależności od posiadanego czasu na przygotowanie działań. Gdy walka organizowana jest w warunkach skrajnie ograniczonego

czasu praca dowódcy z wykonawcami zadań, odbywa się w zasadzie już w trakcie realizacji zadań częściowych, najczęściej przy wykorzystaniu technicznych środków łączności. Zaznaczyć jednak trzeba, że na szczeblu pododdziału największe efekty przynosi praca dowódcy z podwładnymi bezpośrednio w terenie, w przewidywanym rejonie działania.

Nie wdając się w bardziej szczegółowe rozpatrywanie problemów związanych z przygotowaniem współdziałania, powyższe rozważania można spuentować stwierdzeniem K. Nożki: „każda koordynacja, uzależniając elementy od siebie, ogranicza tym samym ich swobodę działania i inicjatywę. Uzgodnienie działań jest niezbędne, lecz jeśli jest zbyt szerokie i szczegółowe ponad rzeczywistą potrzebę jest wręcz szkodliwe”¹.

¹ K. Nożko, Intelktualne przygotowanie dowódców i oficerów sztabów w systemie obrony RP, AON, Warszawa 1994, s. 106.

ZAKOŃCZENIE

Z przeprowadzonych badań i ich opisu wynika, że przygotowanie i prowadzenie działań operacyjnych i taktycznych na terenie kraju, będzie odbywać się w złożonych warunkach. Jednym z ważniejszych czynników rzutujących na ten proces, jest nieustanne zagrożenie systemu obrony korpusu, ze strony powietrznych elementów ugrupowania przeciwnika. Ogrom zadań ciężących w tej sytuacji na wojskach operacyjnych, broniących rozległej przestrzeni powoduje, że bez wykorzystania wszystkich atutów przynależnych obrońcy, zatrzymanie powietrzno-lądowych zgrupowań nacierającego, będzie mało prawdopodobne. Podobnie duża skala problemów będzie podczas organizowania i prowadzenia działań zaczepnych.

Osiągnięcie celu działań, będzie możliwe tylko wówczas, gdy w system obrony wojsk operacyjnych umiejętnie wkomponuje się wszystkie siły, znajdujące się w ich strefie odpowiedzialności. Choć w przeszłości różnie oceniano możliwości wojsk obrony terytorialnej, obecnie postrzega się je jako istotny element systemu obrony związku operacyjnego i postuluje się nawet zwiększenie ich ilości. Jednak uzupełnienie wojsk operacyjnych ich potencjałem, będzie skuteczne dopiero wówczas, gdy wypracuje się teoretyczne podstawy ich wspólnych działań.

Postępując zgodnie z procedurą badawczą rozwiązano kwestię dotyczącą specyfiki działań wojsk korpusu i jednostek obrony terytorialnej. Określono, że do wykonywania zadań o charakterze zaczepnym, bardziej predysponowana będzie dywizja, brygada pancerna /zmechanizowana/, natomiast do działań pasywnych, brygada, pułk, batalion obrony terytorialnej. Specyfika wynika głównie z odmiennego uzbrojenia, wyposażenia, wyszkolenia i stopnia gotowości.

Zaprezentowane w pracy wyniki badań wykazały, że sposób użycia wojsk korpusu i jednostek obrony terytorialnej, wymaga specyficznej koordynacji ich wysiłków. Szczegółowość ustaleń będzie implikowana charakterystycznym dla przyszłych działań chaosem informacyjnym i ograniczonym czasem na ich zaplanowanie i organizację. Przygotowanie wykonywania zadań, będzie możliwe z reguły, dopiero w toku walki. Dlatego też podczas badań wygenerowano pakiet rozstrzygnięć, których dokonanie już w okresie pokoju i wzrostu zagrożenia, znacznie przyspieszy proces organizacji wspólnych działań.

Przygotowanie i prowadzenie działań przez wojska korpusu i jednostki obrony terytorialnej, poważnie różni się od walki w innych warunkach. Odnosi się to zarówno do procesów ich koordynacji, jak i realizacji. Dlatego też, w trakcie badań nad założonym, ogniskowo-przestrzennym modelem zwalczania przeciwnika wydobyto przede wszystkim specyficzne cechy taktyki ich wspólnego działania. Uwzględniając, ograniczenia w uży-

ciu jednostek obrony terytorialnej, ich współdziałaniu z wojskami operacyjnymi, podczas realizacji większości zadań, nadano charakter pośredni.

Przestrzenna obrona związku operacyjnego, szczególnie zwalczanie desantów powietrznych na zapleczu taktycznej strefy obrony, zaczyna budzić coraz większe zainteresowanie teoretyków i praktyków wojskowych. Stąd też zaprezentowana w niniejszej pracy teoria nie może być traktowana jako wyczerpujące ujęcie problemu. Przedstawione elementy teorii wymagają dalszych badań, zwłaszcza weryfikacji w praktyce ćwiczeń z wojskami i konfrontacji z wnioskami z najnowszych konfliktów zbrojnych. Ze względu na ciągłe zmiany zachodzące w wyposażeniu, uzbrojeniu i organizacji wojsk lądowych, należy kontynuować poszukiwanie najefektywniejszych sposobów jednoczesnego użycia w walce z przeciwnikiem wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej. Dotyczy to zwłaszcza przedsięwzięć zwiększających możliwości prowadzenia skutecznych działań przez jednostki obrony terytorialnej, w sytuacji intensywnego ogniowo-elektronicznego oddziaływania nieprzyjaciela. Rozwiązania wymaga problem przepływu informacji pomiędzy wszystkimi uczestnikami bitwy (walki). Konieczne jest również dalsze prowadzenie badań nad integracją walki prowadzonej z siłami powietrznomanewrowymi strony przeciwnej przez zgrupowania lądowe z pozostałymi elementami systemu obrony korpusu.

Można przewidywać, że w najbliższych latach dalszemu rozszerzeniu ulegnie powietrzny wymiar działań wojsk lądowych. Warto zatem zwalczaniu wojsk lądowych manewrujących w powietrzu poświęcać coraz więcej uwagi.

W podsumowaniu badań nad problematyką przygotowania współdziałania wojsk korpusu z jednostkami obrony terytorialnej należy sformułować kilka ogólnych wniosków:

1. Wspólne działanie wojsk korpusu z jednostkami obrony terytorialnej jest współdziałaniem, gdy spełnione są następujące warunki: zgodny cel działania, uzgodnienie sposobu wykonania zadania i udzielenie pomocy w osiągnięciu celu działań.
2. Celem współdziałania jest uzyskanie przyrostu skutków wspólnego działania w porównaniu z działaniem autonomicznym elementów ugrupowania.
3. Wielkość uzyskiwanego przez wojska korpusu i jednostki obrony terytorialnej efektu synergicznego, zależy od jakości przygotowania wspólnych działań oraz ich sprawnej i ciągłej koordynacji.
4. Treścią współdziałania są zadania szczegółowe /częściowe, cząstkowe/, realizowane przez elementy systemu bitwy (walki) w okresie pokoju, zagrożenia i walki z przeciwnikiem.
5. Organizowanie współdziałania jest integralną funkcją dowodzenia, procesem ciągłej koordynacji i integracji. Głównym koordynatorem działań

wojsk korpusu z jednostkami obrony terytorialnej będzie ogólnowojskowy – przedstawiciel wojsk operacyjnych. Nie można jednak wykluczyć sytuacji, w której bezpośrednio w rejonie walki wysiłki oddziałów i pododdziałów będzie scalał dowódca wojsk obrony terytorialnej lub szef R/W/SzW.

6. Dotychczasowa struktura stanowiska dowodzenia szczebli taktycznych wojsk operacyjnych nie odpowiada funkcjonalnym potrzebom koordynacji perspektywicznej i bieżącej w gwałtownie zmieniającej się sytuacji podczas walki z powietrznomanewrowymi formacjami przeciwnika.
7. Specyficzną cechą przygotowania współdziałania na przyszłym polu walki jest wzrost rangi koordynacji w toku walki.

BIBLIOGRAFIA

1. Apanowicz A., Współdziałanie, Warszawa 1960.
2. Balcerowicz B., Marczak J., Pawłowski J., Koncepcja strategicznej obrony Polski, Myśl Wojskowa 1992, nr 3.
3. Balcerowicz B., Marczak J., Pawłowski J., Problemy strategii obrony Polski. AON, Warszawa 1993.
4. Bezpieczeństwo militarne RP -Wojska obrony terytorialnej cz. I, AON, Warszawa 1994.
5. Bezpieczeństwo Polski w zmieniającej się Europie, Adam Marszałek, Warszawa-Toruń 1994.
6. Clausewitz C., O wojnie, Warszawa 1958.
7. Chocha B., Obrona terytorium kraju, Warszawa 1974.
8. Chocha B., Rozważania o sztuce operacyjnej, Warszawa 1984.
9. Chocha B., Rozważania o taktyce, Warszawa 1982.
10. Dęga C., Środki walki wojsk lądowych, Warszawa 1988.
11. Dęga C., Uzbrojenie i pole walki wojsk lądowych do 2020 roku, Warszawa 1995.
12. Działania operacyjne, AON, Warszawa 1993.
13. Działania taktyczne wojsk lądowych, AON, Warszawa 1995.
14. Galewski Z., Czynniki powodzenia we współczesnej walce, Warszawa 1986.
15. Galewski Z., Organizacja i utrzymanie współdziałania na szczeblu dywizji w natarciu, rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1982.
16. Galewski Z., Współdziałanie na polu walki, Warszawa 1983.

17. Gąsior K., Główne założenia współdziałania wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej, *Myśl Wojskowa* 1994, nr 4.
18. Huzarski M., Obrona związku taktycznego, rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 1993.
19. Huzarski M., Powietrzno-lądowe natarcie związku taktycznego, AON, Warszawa 1993.
20. Jankiewicz Z., Stasiak W., *Wojska powietrzno-desantowe*, Warszawa 1973.
21. Januszewski F., Bęben W., Zwalczenie desantów powietrznych w operacji obronnej, *Myśl Wojskowa* 1974, nr 11.
22. Jezłowiecki M., Kieżun W., Leoński Z., Ostapczuk B., *Teoria organizacji i kierowania*, Warszawa 1981.
23. Jomini H., *Zarys sztuki wojennej*, Warszawa 1968.
24. Kaczmarek W., *Brygada zmechanizowana /pancerna/ w podstawowych rodzajach walki*, WSO im. S. Czarnieckiego, Poznań 1995.
25. Kaczmarek W., Ścibiorek Z., *Przyszła wojna -jaka?* Warszawa 1995
26. Kamiński S., *Nauka i metoda*. KUL, Lublin 1992.
27. Kartaniczew J. P., Tarabanow W. M., Ocena efektywności współdziałania, *Myśl Wojskowa* 1979, nr 5.
28. Klatka N., *Konflikt i gra*, Warszawa 1971.
29. Kołodziejczak B., *Co będzie jutro*, Warszawa 1980.
30. Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1965.
31. Kotlicki S., *Podstawy teorii dowodzenia*, Rozprawa habilitacyjna, Koszalin 1993.
32. Kowalczyk A., *Afganistan, Altair*, Warszawa 1994.
33. Koziej S., *Operacyjno-strategiczne problemy użycia i działania Wojska Polskiego w latach dziewięćdziesiątych*, AON, Warszawa 1991.
34. Koziej S., *Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych*, AON, Warszawa 1993.

- 35.Koziej S., Podstawy sztuki wojennej, Warszawa 1992.
- 36.Kuleszyński L., O istocie współdziałania i jego organizacji, Myśl Wojskowa 1979, nr 11.
- 37.Lewiński E., Obrona regionalna /terytorialna/ RP, AON, Warszawa 1992.
- 38.Marczak J., Masowa terytorialna formacja zbrojna w strategii obrony Polski, Myśl Wojskowa 1993, nr 3.
- 39.Marczak J., Pawłowski J., O obronie militarnej Polski przełomu XX - XXI wieku, Warszawa 1995.
- 40.Michalski H., Strategia i taktyka OTK, Warszawa 1965.
- 41.Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986.
- 42.Nożko K., Sztuka operacyjna w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej, AON, Warszawa 1991.
- 43.Ocena operacyjno-taktyczna wojny w Zatoce Perskiej, MON, Warszawa 1991.
- 44.Ocena zmian w siłach zbrojnych niektórych państw w 1995 roku. Tendencje i kierunki rozwoju, WSI, Warszawa 1996.
- 45.Organizowanie współdziałania na szczeblu dywizji /pułku/: poradnik metodyczny, MON, Warszawa 1989.
- 46.Orzechowski J., Dowodzenie i sztaby, Warszawa 1974, 1975, 1980, 1986.
- 47.Pajak T., Piasecki A., Działania bojowe pododdziałów obrony terytorialnej, Przegląd Wojsk Lądowych 1995, nr 2.
- 48.Perspektywiczny model systemu obronnego RP „KIERUNKI” - Moduł obrony regionalnej /terytorialnej/, AON, Warszawa 1992.
- 49.Pindel K., Obrona terytorialna w drugiej Rzeczypospolitej, Warszawa 1995.

50. Perspektywiczny model systemu obronnego RP „KIERUNKI” - Moduł obrony regionalnej /terytorialnej/, AON, Warszawa 1992.
51. Powietrzno-lądowe działania operacyjne i taktyczne, AON, Warszawa 1991.
52. Sadowski S., Organizacja współdziałania w operacji zaczepnej armii, rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1990.
53. Sadowski S., Węzłowe problemy organizacji współdziałania w obronie, AON, Warszawa 1996.
54. Sawkin W., Podstawowe zasady sztuki operacyjnej i taktyki, Warszawa 1974.
55. Schwarzkopf H. N., Nie trzeba bohatera, Ryton, Warszawa 1993.
56. Sienkiewicz P., Inżynieria systemów, Warszawa 1983.
57. Sikorski W., Przyszła wojna, Warszawa 1984.
58. Szafran H., Wybrane problemy wspólnych działań wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w świetle doświadczeń ŚOW, Wrocław 1994.
59. Szymański S., Operacja obronna armii, Myśl Wojskowa /tajna 1993 /, nr 1.
60. Ścibiorek Z., Działania opóźniające, Warszawa 1996.
61. Ścibiorek Z., O użyciu i działaniu wojsk obrony regionalnej, Myśl Wojskowa /tajna/ 1992, nr 2.
62. Ścibiorek Z., Rozważania o obronie, Warszawa 1993.
63. Świącicki S., Współdziałanie wojsk OT i odwodu ogólnowojskowego korpusu w zwalczaniu desantu powietrznego. Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 1997.
64. Wiącek J., Współdziałanie wojsk raketowych i artylerii z wojskami zmechanizowanymi i pancernymi oraz lotnictwem w porażeniu ognio-
wym w operacji zaczepnej armii, rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1986.

65. Wróblewski R., Wybrane problemy przygotowania i prowadzenia strategicznej operacji obronnej, Myśl Wojskowa /tajna/ 1994, nr 4.

66. Zieleniewski J., Organizacja i zarządzanie, Warszawa 1976.

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Wydział Wojsk Lądowych

ANKIETA

Celem niniejszej ankiety jest zebranie opinii żołnierzy zawodowych Wojska Polskiego na temat współdziałania wojsk obrony terytorialnej z wojskami operacyjnymi w różnych sytuacjach pola walki. Ponadto autor chciałby uzyskać zbiór sugestii dotyczących kierunków dalszych badań nad opracowaniem zasad współdziałania między tymi dwoma komponentami wojsk lądowych.

Jestem przekonany, że Pana wieloletnie doświadczenie, głęboka wiedza i cenne wnioski z dotychczasowej służby przyczynią się w znacznym stopniu do wypracowania ogólnych zasad współdziałania.

Autor prosi o wypełnienie przedłożonej ankiety. Badania mają charakter anonimowy, a ich wyniki po uogólnieniu zostaną wykorzystane wyłącznie do celów naukowych. Będę wdzięczny Panu za trud włożony w spełnienie mojej prośby, przedłożenie propozycji i uwag.

Uprzejmie proszę podczas udzielania odpowiedzi na pytania 5-11 uszeregować możliwość (realność) osiągnięcia zakładanego celu lub działania według zasady, że zjawisku o najwyższym stopniu prawdopodobieństwa zostanie przypisana cyfra 1. Innym proszę przypisać kolejne cyfry. Przy szeregowaniu proszę uwzględnić swoje propozycje. W wypadku nie dostrzegania możliwości wykonania określonej czynności lub osiągnięcia zaproponowanego celu proszę wstawić w kratkę 0. Udzielając zaś odpowiedzi na początkowe pytania proszę w odpowiednią rubrykę wstawić X.

1. Stopień wojskowy*	
◆ pułkownik	6
◆ podpułkownik	7
◆ major	12
◆ kapitan	20
◆ porucznik	6
2. Staż zawodowy	
◆ powyżej 25 lat	8
◆ 20 – 25 lat	7
◆ 15 – 19 lat	14
◆ 10 – 14 lat	15
◆ do 9 lat	7
3. Ukończona uczelnia	
◆ Wyższa Szkoła Oficerska	51
◆ Akademia wojskowa (krajowa)	21
◆ Akademia wojskowa (zagraniczna)	6
◆ Studenci AON	23
4. Zajmowane stanowisko służbowe	
◆ dowódcze	21
◆ sztabowe	13
◆ dydaktyczne	17
5. Cel współdziałania	
a. wykonanie zadania bojowego	46
b. stworzenie efektywnego systemu oddziaływania na przeciwnika	3
c. wzajemne wspieranie się i pomoc	1
d. <i>zwalczanie desantu</i>	1
6. Organizator współdziałania (koordynacji działań)	
a. dowódca wojsk operacyjnych	22
b. dowódca wojsk OT	5
c. szef R (W) SzW danego obszaru	2
d. starszy stanowiskiem	7

* Cyfry umieszczone w kratkach charakteryzują ankietowanych i obrazują wyniki badań przez pryzmat dostrzeżenia realności i potrzeby wykonywania danego przedsięwzięcia

e. starszy stopniem	3
f. dowódca przeważającego liczebnie składu (zgrupowania) wojsk	12
g. inne.....	-
7. Cel współdziałania podczas działań obronnych	
a. stworzenie wojskom operacyjnym najkorzystniejszych warunków działania	21
b. umożliwienie walki w głębi obrony	12
c. zabezpieczenie przejścia na kolejne pozycje obronne	4
d. stworzenie strefy osłony	7
e. balansowanie „punktem ciężkości” działań obronnych	5
f. zwalczanie desantów powietrznych	2
8. Cel współdziałania podczas działań zaczepnych	
a. umożliwienie szybkiego rozwijania natarcia na głównym (rozstrzygającym) kierunku	12
b. odciążenie głównego zgrupowania (wojsk operacyjnych) od realizacji zadań drugoplanowych	27
c. tworzenie warunków do szybkiej zmiany KGU	7
d. stworzenie swobody manewru	5
e.	-
9. Możliwe zadania wojsk OT podczas przegrupowania (przemieszczania) wojsk operacyjnych	
a. ochrona i obrona szlaków komunikacyjnych	11
b. przygotowanie oraz ochrona i obrona rejonów odpoczynków i postojów	17
c. pomoc w zwalczaniu GDR, desantów itp.	13
d. pomoc w rozwiązywaniu niektórych problemów logistycznych	7
e. przywracanie sprawności szlakom komunikacyjnym	2
f. utrzymanie przepraw	2
10. Możliwe zadania wojsk OT podczas działań obronnych	
a. obrona kierunków pasywnych (drugorzędnych)	17
b. obrona miast (rejonów zurbanizowanych)	6
c. organizacja pasa przesłaniania (pozycji przedniej)	4
d. przygotowanie kolejnych rubieży (pozycji) obronnych	5

e. tworzenie odwodu PDes	3
f. tworzenie odwodu ogólnowojskowego	7
g. tworzenie ugrupowań mieszanych do bezpośredniej walki z przeciwnikiem	9
h.	-
11. Możliwe zadania wojsk OT podczas działań zaczepnych	
a. osłona głównego zgrupowania uderzeniowego	8
b. ochrona i obrona ważnych elementów ugrupowania	13
c. obrona uchwyconych rubieży (obiektów)	5
d. utrzymywanie dróg manewru	4
e. blokowanie i likwidacja okrążonych zgrupowań przeciwnika	7
f. tworzenie zgrupowań mieszanych do bezpośredniej walki z przeciwnikiem	11
g. <i>wspieranie desantu powietrznego (wchodzenie w jego skład)</i>	3

D Z I Ę K U J Ę

